

**6.
ORGANIZACJE
MIĘDZYNARODOWE:
EDUKACJA MEDIALNA
W POLITYCE
UNII EUROPEJSKIEJ
I UNESCO**

Ewa Murawska-Najmiec

1. Edukacja medialna – kwestie terminologiczne i kontekst

Unijna dyrektywa o audiowizualnych usługach medialnych¹ w motywie 47 mówi, że „*umiejętność korzystania z mediów obejmuje zdolność, wiedzę i osąd pozwalające konsumentom skutecznie i bezpiecznie korzystać z mediów. Osoby cechujące się umiejętnością korzystania z mediów potrafią dokonywać świadomych wyborów, zdają sobie sprawę z charakteru treści i usług, a także są w stanie korzystać z całego zakresu możliwości stwarzanych przez nowe technologie komunikacyjne. Umieją lepiej chronić siebie i swoją rodzinę przed materiałami szkodliwymi lub obraźliwymi. Dlatego należy upowszechniać umiejętność korzystania z mediów we wszystkich grupach społecznych i uważnie obserwować rozwój tych umiejętności*”.

Anglojęzyczna wersja dyrektywy podaje w tym fragmencie definicję kompetencji medialnej (*media literacy*), którą na ogół rozumie się jako wynik edukacji medialnej, natomiast francuska wersja językowa mówi w tym miejscu o edukacji medialnej (a ściślej rzecz biorąc o edukacji do mediów – *éducation aux médias*). Z kolei polski przekład dyrektywy nie posługuje się żadnym z tych terminów, używa za to opisowej formy „umiejętność korzystania z mediów”. To tylko próbka trudności terminologicznych związanych z pojęciem edukacji medialnej, pod które w dużo szerszym zakresie podpina się różnorodność definicji (naukowe i żargonowe, instytucjonalne i środowiskowe itp.) oraz rozpiętość przypisywanych im zakresów znaczeniowych. Sytuacja ta, oprócz tego, że wywołuje żywe spory akademickie o pojemność znaczeniową i związaną z tym gradację między edukacją medialną a cyfrową, informacyjną czy kulturową, to sprawia też rzeczywiste problemy praktyczne. Dodatkowym utrudnieniem jest to, iż z jednej strony edukacja medialna obejmuje obszar tematyczny podlegający ciągłym przeobrażeniom, a z drugiej strony – że przemianom podlegają również grupy docelowe tego rodzaju edukacji. Brak inkluzywnej definicji edukacji medialnej utrudnia projektowanie, realizację i upowszechnianie systemowych działań na jej rzecz zarówno w skali krajowej, jak i międzynarodowej. Ciągłe bowiem trudno jest odpowiedzieć w krótki, rzeczowy i wyczerpujący sposób, czym w danym czasie jest, czym już nie jest, a czym jeszcze nie jest edukacja medialna.

Wobec powyżej zasygnalizowanych problemów definicyjnych, punktem odniesienia dla niniejszej analizy jest wymieniona na wstępie definicja z dyrektywy o audiowizualnych usługach medialnych. Jak zauważają autorzy studium wykonanego w 2009 r.

---

¹ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/13/UE z dnia 10 marca 2010 r. w sprawie koordynacji niektórych przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich dotyczących świadczenia audiowizualnych usług medialnych (dyrektywa o audiowizualnych usługach medialnych) – wersja ujednolicona, L 95/1

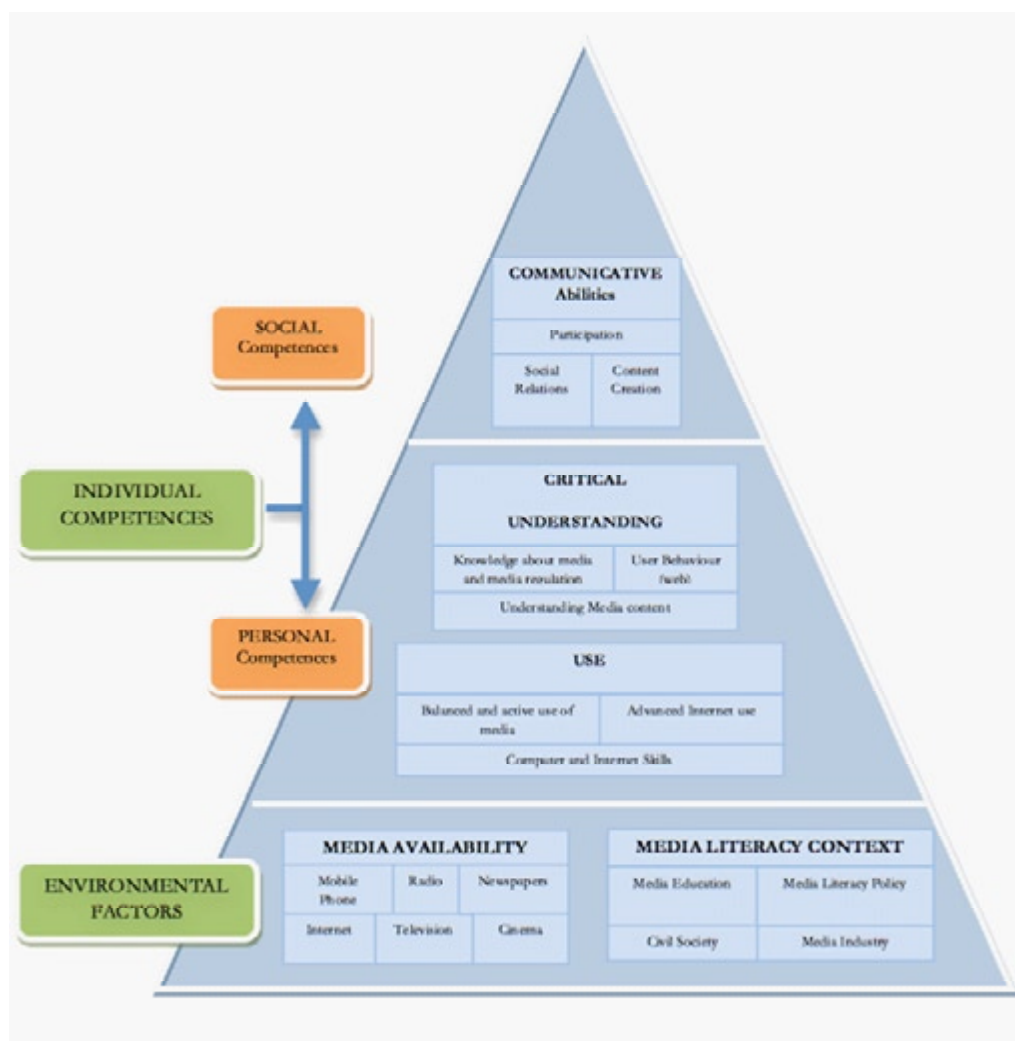
dla Komisji Europejskiej², definicja ta opiera się na dwóch komplementarnych filarach: filarze kompetencji indywidualnych oraz filarze związanym z czynnikami środowiskowymi. Do kompetencji indywidualnych można zaliczyć:

- umiejętność korzystania z mediów (*use*), przy czym chodzi tu o media w szerokim rozumieniu: prasę, radio i telewizję, kino, telefony komórkowe, Internet i inne cyfrowe technologie komunikacyjne;
- wiedzę i osąd (*critical understanding*), czyli krytyczne podejście;
- kompetencje społeczne (*social skills*).

Natomiast w skład czynników środowiskowych wchodzi:

- dostęp do mediów i technologii informacyjno-komunikacyjnych (*media availability*);
- kontekst, w jakim nabywane są kompetencje medialne (*media literacy context*), w tym polityka prowadzona w zakresie edukacji medialnej, kwestie regulacyjne oraz wpływ przemysłów medialnych i społeczeństwa obywatelskiego.

Wykres nr 1.
Piramida powiązań
w obrębie edukacji
medialnej
Źródło:
Study Assessment
Criteria for Media
Literacy Levels, s. 8.

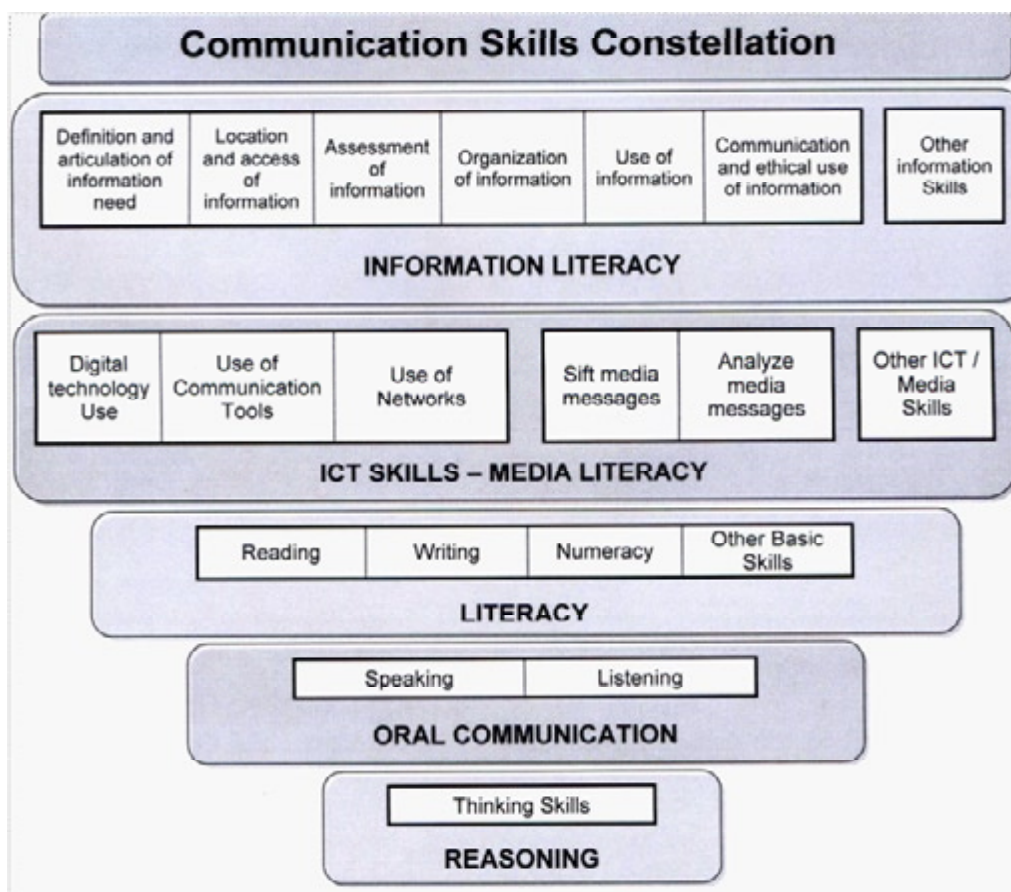

² EAVi for the European Commission, Study Assessment Criteria for Media Literacy Levels, Raport końcowy, Bruksela, październik 2009 r.
http://ec.europa.eu/culture/media/literacy/docs/studies/eavi_study_assess_crit_media_lit_levels_europe_finrep.pdf

Poniżej znajduje się nieco inne ujęcie tych kwestii zaproponowane w publikacji UNESCO „Towards Information Literacy Indicators” (2008 r.). Prowadzi ono do tego samego celu, co poprzedni model, czyli nabywania szeroko rozumianych kompetencji komunikacyjnych (communications skills/communicative abilities) rozumianych bardziej jako postawa niż techniczne umiejętności.

Wykres nr 2.
Model powiązań
w obrębie edukacji
medialnej

Źródło:
Cats Ralph,
Jesus Lau, Towards
Information Literacy
Indicators, UNESCO,
Paris, 2008 r., s. 18

W modelu tym akademicy wyróżniają na ogół trzy kluczowe elementy: **dostęp, zrozumienie i twórcze wykorzystanie** (*Access, Understand and Create*) oraz dodają do nich tzw. „3 Cs” (*Cultural, Critical and Creative*), których **wspólna część obejmuje kompetencje medialne**. Inni posługują się poszerzoną wersją, tzw. „6 Cs” (*Comprehension, Critical Capacity, Creativity, Consumption, Citizenship and Cross-Cultural Communication*), czyli katalogiem obejmującym: zrozumienie, krytyczne podejście, kreatywność, konsumpcję, obywatelskość i międzykulturową komunikację. Niektórzy teoretycy przedmiotu uzupełniają to ujęcie o dodatkowe „3 Ps” (*Protection, Promotion, Participation*), czyli ochronę, promocję i uczestnictwo.

W drugim z przedstawionych modeli kompetencje medialne i informacyjne prowadzą do kompetencji komunikacyjnych. UNESCO proponuje łączne rozpatrywanie obu kompetencji składowych i wspólną dla nich nazwę – MIL (Media and Information Literacy). Podejście to wpisuje się w integrujący (inkluzywny) nurt związany z procesem cyfryzacji oraz konwergencją świata mediów i telekomunikacji.

Oba wyżej przedstawione, komplementarne modele powiązań potwierdzają tylko to, co intuicyjnie wydaje się oczywiste: edukacja medialna nie jest celem samym w sobie. Stanowi ona niezbędną część edukacji obywatelskiej i jest kluczem do rozwoju swobody wypowiedzi i prawa do informacji, tworząc tym samym istotny element demokracji uczestniczącej oraz międzykulturowego dialogu³. Mówiąc prościej, edukacja medialna jest we współczesnym świecie odpowiednikiem umiejętności czytania i pisania, a brak podstawowych kompetencji w tym zakresie stanowi poważną przesłankę wykluczenia społecznego. W odróżnieniu jednak od tamtych umiejętności, edukacja medialna nie koncentruje się głównie na dzieciach i młodzieży, nie jest też czymś, co nabywa się raz, a potem tylko utrwała i doskonali. Przeciwnie, edukacja medialna jest immanentną potrzebą rozumianą jako proces ciągły, czyli trwający przez całe życie w odniesieniu do wszystkich grup społecznych i wiekowych, na każdym etapie życia każdego człowieka. Wpływają na to dwa rodzaje inspiracji: cywilizacyjna i regulacyjna. Ta ostatnia wynika z tego, że prawo nie jest w stanie nadążyć i adekwatnie zareagować na nowe usługi i związane z tym dylematy regulacyjne, nie ma też skutecznej odpowiedzi na tzw. usługi zdelokalizowane, stawia więc na alternatywę wobec klasycznej regulacji. Są to rozwiązania zmierzające do tego, by użytkownik mediów sam ponosił odpowiedzialność za dokonywane przez siebie wybory w tym zakresie oraz sam umiał odrzucać te treści, przed którymi prawo nie jest w stanie go ochronić. Ten sposób myślenia wyraźnie potwierdza motyw 47 dyrektywy o audiowizualnych usługach medialnych. Chodzi zatem o swoistą formę samoregulacji – samodzielnej kontroli nad własnym zachowaniem medialnym (odbiorczym i twórczym) zgodnie z kompetencjami, które dana osoba nabywa w ramach edukacji medialnej.

Ten sposób rozumienia edukacji medialnej i taki jej kontekst charakteryzuje politykę organów Unii Europejskiej, czego wyrazem są opisane poniżej dokumenty i akty prawa pochodnego. Podejście to spotyka się z krytyką niektórych uznanych ekspertów z zakresu edukacji medialnej⁴, którzy zarzucają mu stanowienie zasłony dymnej w postaci dążenia do minimalizowania efektów szkodliwej zawartości mediów. Uważają oni, że promowanie edukacji medialnej posłużyło jako pretekst do tego, by broniący interesów i podstawowych praw człowieka łatwiej pogodzili się z trendem deregulacyjnym.

---

³ Tapio Varis: *Communication and New Literacies In the multicultural Word, Historia y Communication Social*, 2010, 15.

⁴ Divina Frau-Meigs: *L'éducation aux médias est-elle nécessaire? A quelles conditions?*, Les e-dossiers de l'audiovisuel, INA Sup, styczeń 2011 r. <http://www.ina-sup.com/node/1591>; Brian O'Neill: *Current policy developments in European media literacy, International Journal of Media and Cultural Politics*, 6 (n° 2, 2010 r.), s. 237.

2. Dorobek organów Unii Europejskiej w zakresie edukacji medialnej

2. 1. Dyrektywa o audiowizualnych usługach medialnych

Wśród dokumentów unijnych aktem prawa pochodnego najwyższej rangi (mającym moc wiążącą), który bezpośrednio odnosi się do zagadnień z zakresu edukacji medialnej jest Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady o audiowizualnych usługach medialnych (2007 r.). Państwa członkowskie miały 2 lata na implementację jej przepisów do prawa krajowego (do grudnia 2009 r.). Dyrektywa ta mówi o edukacji medialnej w dwóch miejscach – w motywie 47 oraz w artykule 33⁵.

Motyw 47, oprócz definicji umiejętności korzystania z mediów oraz wezwania do jej upowszechniania i uważnej obserwacji rozwoju tych umiejętności, podaje też przykłady możliwych działań upowszechniających, powołując się w tym zakresie na Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z grudnia 2006 r. ws. ochrony małoletnich, godności ludzkiej oraz prawa do odpowiedzi⁶. Przykładami tymi są:

- kształcenie nauczycieli i szkoleniowców (termin zaczerpnięty z oficjalnego przekładu na język polski);
- specjalne szkolenia internetowe dla dzieci, począwszy od najmłodszych grup wiekowych, w tym zajęcia otwarte dla rodziców;
- organizowanie krajowych kampanii społecznych z udziałem wszystkich mediów na temat tego, jak odpowiedzialnie korzystać z Internetu.

Artykuł 33 Dyrektywy mówi z kolei o **nowym** obowiązku sprawozdawczości Komisji Europejskiej w wobec Parlamentu Europejskiego, Rady oraz Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego ze stosowania niniejszej dyrektywy z uwzględnieniem, między innymi, stopnia umiejętności korzystania z mediów w każdym z państw członkowskich. Zgodnie z Art. 33 pierwsze sprawozdanie ma nastąpić do 19 grudnia 2011 r., a następnie co trzy lata. Prawne usankcjonowanie cykliczności sprawozdań jest o tyle obiecujące, że daje narzędzie do uważnego i stałego monitorowania stanu edukacji medialnej w państwach członkowskich w długiej perspektywie czasowej oraz upubliczniania wyników, co z kolei powinno stanowić środek motywujący dla słabiej wypadających w tym zakresie krajów. Nieznane są natomiast szczegóły procesu raportowania; zgodnie z zapowiedzią Komisji wyrażoną w Komunikacie

---

⁵ Dyrektywa 2010/13/UE op. cit. W wersji dyrektywy nr 2007/65/WE z dnia 11 grudnia 2007 r. nowelizującej dyrektywę o telewizji bez granic (dyrektywa Rady 89/552/EWG) – odpowiednio motyw 37 oraz art. 26.

⁶ Zalecenie 2006/952/WE z dnia 20.12.2006 r. w sprawie ochrony małoletnich, godności ludzkiej oraz prawa do odpowiedzi w odniesieniu do konkurencyjności europejskiego przemysłu audiowizualnego oraz internetowych usług informacyjnych, L 378/72 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:378:0072:0077:PL:PDF>

⁷ COM/2007/0833 końcowy <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0833:FIN:PL:HTML>

z 2007 r.⁷ powinna ona posłużyć się w tym celu zamówionym przez siebie studium, które wykonano w 2009 r. (*Study on Assessment Criteria for Media Literacy Levels*)⁸. Sprawa wyjaśni się w drugiej połowie grudnia 2011 r.

Polityka Unii Europejskiej kładzie silny akcent na ochronę użytkowników przed szkodliwymi treściami medialnymi. Jest to mocno osadzone w politycznym kursie instytucji unijnych nastawionym na ochronę małoletnich, szczególnie w środowisku internetowym. Wystarczy wymienić Program Komisji Europejskiej *Safer Internet*, czy program *Kids Online II*, albo też cytowane wcześniej Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z grudnia 2006 r. ws. ochrony małoletnich, godności ludzkiej i prawa do odpowiedzi (Załącznik II), w których centralne miejsce zajmuje cel związany z promowaniem edukacji medialnej, zwanej też czasem w polskich oficjalnych przekładach alfabetyzacją medialną. Jest to oczywiście ważny i potrzebny aspekt, a programy unijne w tym zakresie cieszą się dobrą sławą i przynoszą dobre owoce w realizujących je państwach członkowskich. Niemniej jednak ochrona małoletnich w środowisku cyfrowym to tylko jeden z aspektów wszechstronnie rozumianej edukacji medialnej.

2.2. Zalecenia Parlamentu Europejskiego i Rady Unii Europejskiej oraz Rezolucja Parlamentu Europejskiego

Parlament Europejski w latach 2005-2008 wydał cztery akty prawne niższego rzędu (niewiążący charakter), które położyły podwaliny pod różne wymiary unijnej polityki w zakresie edukacji medialnej. Chodzi o trzy zalecenia oraz jedną rezolucję:

- Zalecenie w sprawie dziedzictwa filmowego i konkurencyjności związanych z nim działań przemysłowych (2005 r.)⁹;
- Zalecenie w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2006 r.)¹⁰;
- cytowane już wcześniej Zalecenie w sprawie ochrony małoletnich, godności ludzkiej oraz prawa do odpowiedzi w odniesieniu do konkurencyjności europejskiego przemysłu audiowizualnego oraz internetowych usług informacyjnych (2006 r.)¹¹;

---

⁸ Study Assessment Criteria for Media Literacy Levels, op. cit.

⁹ Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 16 listopada 2005 r. w sprawie dziedzictwa filmowego i konkurencyjności związanych z nim działań przemysłowych, 2005/865/WE. L 323/57
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:323:0057:0061:PL:PDF>

¹⁰ Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie, 2006/962/WE, L 394/10
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0010:0018:pl:PDF>

¹¹ Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady 2006/952/WE z dnia 20 grudnia 2006 r. op. cit.

- Rezolucję w sprawie umiejętności korzystania z mediów środowisku cyfrowym (2008 r.)¹².

Pierwszy z ww. aktów miał duży wpływ na wykorzystanie edukacji filmowej do celów edukacji medialnej. Zalecenie to zachęcało państwa członkowskie do promowania wykorzystania dziedzictwa filmowego do wzmacniania wymiaru europejskiego w zakresie edukacji oraz propagowania różnorodności kulturowej, a także do wspierania i propagowania edukacji wizualnej, filmoznawstwa i umiejętności korzystania z mediów na wszystkich poziomach edukacji, w programach kształcenia zawodowego i w programach europejskich.

Kolejny z dokumentów zalecił państwom członkowskim rozwijanie oferty kompetencji kluczowych dla wszystkich ludzi w ramach strategii uczenia się przez całe życie, w tym osiągnięcia powszechnej alfabetyzacji z wykorzystaniem europejskich ram odniesienia (chodzi o załączone do Zalecenia kluczowe kompetencje w uczeniu się przez całe życie). Zalecenie to jest często przywoływane jako zasadniczy unijny argument na rzecz prowadzenia edukacji medialnej, gdyż wymienia i definiuje 8 kluczowych kompetencji¹³, które Rezolucja z 2008 r. poszerza o **dziewięć grupę kompetencji – kompetencje medialne** i tym samym wzywa państwa członkowskie do uzupełnienia katalogu tych kompetencji.

Z kolei Zalecenie w sprawie ochrony małoletnich wnosi między innymi następujące nowe elementy do unijnej polityki w zakresie edukacji medialnej:

- precyzuje pojęcie mediów w wydaniu internetowym;
- artykułuje potrzebę odpowiedzialnej postawy zarówno ze strony osób z branży, pośredników i użytkowników nowych środków komunikowania, takich jak Internet, jak też odpowiedzialnego korzystania z usług audiowizualnych oraz internetowych usług informacyjnych poprzez zwiększenie wśród rodziców, nauczycieli oraz wychowawców świadomości potencjału nowych usług oraz środków czyniących te usługi bezpiecznymi dla małoletnich, szczególnie poprzez alfabetyzację medialną lub programy edukacji medialnej oraz na przykład poprzez ciągłe szkolenia w ramach edukacji szkolnej;
- wymienia przykłady możliwych działań dotyczących alfabetyzacji medialnej, na które następnie powołuje się Dyrektywa o audiowizualnych usługach medialnych.

---

¹² Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 16 grudnia 2008 r. w sprawie umiejętności korzystania z mediów w środowisku cyfrowym (2008/2129(INI)), 2010/C 45 E/02
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:045E:0009:0014:PL:PDF>

¹³ Są to: 1) porozumiewanie się w języku ojczystym; 2) porozumiewanie się w językach obcych; 3) kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo-techniczne; 4) kompetencje informatyczne; 5) umiejętność uczenia się; 6) kompetencje społeczne i obywatelskie; 7) inicjatywność i przedsiębiorczość; 8) świadomość i ekspresja kulturalna.

Spośród ww. czterech aktów Parlamentu Europejskiego odnoszących się do edukacji medialnej, kluczową, czyli merytorycznie najgłębszą i najszerszą wartość dodaną wnosi Rezolucja z 2008 r. Po pierwsze w całości koncentruje się ona na przedmiotowym zagadnieniu, tj. na umiejętności korzystania z mediów w środowisku cyfrowym. Po drugie, w przesłankach odwołuje się nie tylko do wcześniejszych dokumentów unijnych (co jest zasadą), lecz także do dokumentów innego rodzaju, przede wszystkim dotyczących dorobku UNESCO. Na pierwszym miejscu wymienia tu Konwencję UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego z 2005 r., a także Deklarację z Grünwaldu w sprawie edukacji medialnej (1982 r.)¹⁴ oraz Agendę Paryską – dwanaście zaleceń dotyczących edukacji medialnej (2007 r.)¹⁵. Po trzecie, Rezolucja jasno stwierdza, że umiejętność korzystania z mediów stanowi nieodzowną kluczową kompetencję w społeczeństwie informacyjno-komunikacyjnym oraz wzywa państwa członkowskie do włączenia tej umiejętności do wspólnych europejskich ram odniesienia procesu uczenia się przez całe życie zgodnie z przywołanym wyżej Zaleceniem 2006/962/WE. Po czwarte, dokument ten dzieli na grupy osoby, które mają podlegać edukacji medialnej. Są to dzieci, młodzież, dorośli, osoby starsze oraz osoby niepełnosprawne. Po piąte, zwraca on uwagę na rolę środowiska rodzinnego jako tego, w którym rozpoczyna się nabywanie umiejętności korzystania z mediów i w którym rodzice odgrywają kluczową rolę w kształtowaniu nawyków medialnych dzieci (dlatego dokument ten przykłada dużą wagę do edukacji medialnej rodziców), a umiejętność ta jest następnie rozwijana w środowisku szkolnym i w trakcie uczenia się przez całe życie oraz wzmocniana za pomocą działań organów krajowych, rządowych i regulacyjnych, a także dzięki pracy podmiotów z sektora medialnego. Po szóste, Rezolucja wzywa organy regulacyjne ds. audiowizualnych i ds. komunikacji elektronicznej do współpracy na różnych poziomach na rzecz doskonalenia umiejętności korzystania z mediów oraz dostrzega szczególną potrzebę opracowania na szczeblu krajowym kodeksów postępowania oraz wspólnych inicjatyw regulacyjnych. Po siódme, dokument ten wymienia szczegółowy katalog osób i instytucji, które mogą aktywnie przyczynić się do promowania edukacji medialnej. Są to: decydenci, dziennikarze, stacje radiowe i telewizyjne oraz operatorzy medialni, ale także niewielkie podmioty lokalne – biblioteki, ośrodki kształcenia dorosłych, obywatelskie centra kulturalne i medialne, inne ośrodki doksztalcania oraz media obywatelskie (np. media społeczne). Po ósme, Rezolucja wymienia następujące cele edukacji medialnej poszerzając tym samym kontekst jej stosowania: kompetentne i twórcze korzystanie z mediów i ich treści, krytyczna analiza produktów medialnych, rozumienie działania rynku mediów oraz

---

¹⁴ http://www.unesco.org/education/pdf/MEDIA_E.PDF

¹⁵ http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/IMG/pdf/Parisagendafin_en.pdf

samodzielna produkcja treści medialnych. Po dziewiąte, dokument ten przedstawia program dla edukacji medialnej w szkołach oraz jako element kształcenia nauczycieli, który:

- podkreśla, że edukacja medialna powinna stanowić część oficjalnego kształcenia, do którego powinny mieć dostęp wszystkie dzieci oraz integralny element programu nauczania na każdym poziomie;
- zaleca, aby edukacja medialna była w jak największym stopniu nastawiona na praktykę i powiązana z przedmiotami ekonomicznymi, politycznymi, literackimi, społecznymi, artystycznymi i informacyjno-technicznymi, a także **sugeruje, że przyszłościowym rozwiązaniem jest stworzenie specjalnego przedmiotu „edukacja medialna” oraz interdyscyplinarne podejście powiązane z projektami pozaszkolnymi;**
- zaleca placówkom oświatowym wspieranie tworzenia produktów medialnych (w dziedzinie mediów drukowanych, audiowizualnych i nowych mediów) z udziałem uczniów i nauczycieli jako środka do praktycznego szkolenia w zakresie umiejętności korzystania z mediów;
- wzywa Komisję Europejską, aby przy zapowiadzianym opracowywaniu wskaźników umiejętności korzystania z mediów uwzględniła zarówno **jakość zajęć szkolnych, jak i kształcenie kadry nauczycielskiej** w tej dziedzinie;
- uważa, że istotną rolę obok aspektów pedagogicznych i edukacyjnych odgrywają również możliwości techniczne i dostęp do nowych technologii oraz podkreśla, że należy **znacznie poprawić infrastrukturę w szkołach**, aby umożliwić wszystkim uczniom dostęp do komputerów, Internetu oraz **odpowiednich zajęć;**
- zaznacza, że edukacja medialna nabiera szczególnego znaczenia w **szkołach specjalnych**, ponieważ w przypadku wielu upośledzeń pełni ona istotną funkcję w **pokonywaniu barier komunikacyjnych;**
- zaleca **włączenie do ram kształcenia wszystkich nauczycieli na każdym poziomie** szkolnictwa **obowiązkowych modułów** dotyczących pedagogicznych aspektów mediów w celu osiągnięcia bogatego programu szkolenia; w związku z tym wzywa właściwe władze krajowe do **zapoznania nauczycieli wszystkich specjalności i rodzajów szkół ze stosowaniem audiowizualnych pomocy naukowych oraz z zagadnieniami związanymi z edukacją medialną;**
- podkreśla, że konieczna jest regularna wymiana informacji, sprawdzonych praktyk i metod pedagogicznych między państwami członkowskimi.

Po dziesiąte, Rezolucja szczególną uwagę poświęca **edukacji medialnej osób starszych**, podkreślając, że musi ona odbywać się w miejscach ich pobytu, np. w stowarzyszeniach, domach opieki, domach spokojnej starości, zakładach opieki, grupach

wspólnie spędzających wolny czas i grupach zainteresowań, czy w kołach seniorów oraz wskazuje, że **doświadczenia życiowe i przeżycia osób starszych**, a także **sposób korzystania przez nie z mediów** muszą zostać **uwzględnione** w przewidzianej dla nich **edukacji medialnej**.

2.3. Komunikat i Zalecenie Komisji Europejskiej

W grudniu 2007 r. Komisja Europejska przyjęła Komunikat skierowany do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz Komitetu Regionów pt. Europejskie podejście do umiejętności korzystania z mediów w środowisku cyfrowym¹⁶. Przyjęcie tego dokumentu poprzedzone zostało powołaniem grupy eksperckiej w zakresie edukacji medialnej oraz ogłoszeniem konsultacji publicznych (2006 r.). Skorzystanie z obu tych form współpracy zaowocowało zatwierdzeniem definicji umiejętności korzystania z mediów, która w Komunikacie przyjęła następującą formę „zdolność do korzystania z mediów, rozumienia i krytycznej oceny różnych aspektów mediów i ich treści oraz porozumiewania się w różnych kontekstach”. Komunikat ten wraz z ww. Rezolucją najbardziej szczegółowo obrazuje dotychczasowe podejście polityki unijnej do kwestii edukacji medialnej. Nie oznacza to, że wyczerpuje on przedmiotową tematykę; przeciwnie, koncentruje się tylko na 3 wybranych obszarach: reklama, dzieła audiowizualne i treści online, wskazując na dobre praktyki w tym zakresie. Jego niewątpliwą zaletą jest natomiast to, że w jednym miejscu w krótki i przystępny sposób kataloguje wykładnię unijnego podejścia na temat edukacji medialnej oraz stopniuje poziomy tej edukacji przypisując je do 3 ww. obszarów.

Poziomy edukacji medialnej wymienione w Komunikacie to:

- łatwość korzystania ze wszystkich istniejących mediów, od gazet po społeczności wirtualne;
- aktywne korzystanie z mediów poprzez, między innymi, interaktywną telewizję, używanie wyszukiwarek internetowych lub udział w społecznościach wirtualnych i lepsze wykorzystywanie potencjału mediów w dziedzinie rozrywki, dostępu do kultury, międzykulturowego dialogu, uczenia się i codziennych zastosowań (np. poprzez korzystanie z biblioteki, podcast);
- posiadanie krytycznego podejścia do mediów odnośnie ich jakości i treści (np. zdolność oceny informacji, stosunek do reklam w różnych mediach, inteligentne używanie wyszukiwarek);

---

¹⁶ COM/2007/0833 końcowy op. cit.

- kreatywne używanie mediów, skoro ewolucja technologii medialnej i wzrastająca obecność Internetu jako kanału dystrybucji pozwala stale rosnącej liczbie Europejczyków na tworzenie i rozpowszechnianie obrazów, informacji i treści;
- rozumienie ekonomiki mediów oraz różnicy między pluralizmem a własnością mediów;
- świadomość w zakresie zagadnień związanych z prawami autorskimi, które są niezbędne dla „kultury legalności”, w szczególności dla młodszej generacji występującej zarówno jako konsumenci, jak i producenci treści.

Komunikat podkreśla, że jego celem nie jest zajęcie się wszystkimi ww. kwestiami, gdyż wiele z nich jest już realizowanych (np. programy Media oraz *Safer Internet Plus*), a inna część, zgodnie z zasadą pomocniczości, stanowi domenę władz krajowych. W tym zakresie Komisja wymienia uwzględnienie edukacji medialnej w programach szkolnych jako dziedzinę, za którą główną odpowiedzialność ponoszą władze krajowe, a także zauważa, że władze lokalne powinny pełnić ważną rolę we wspieraniu inicjatyw w nieformalnym sektorze edukacji.

Jeśli chodzi o reklamę, Komunikat zwraca uwagę, że ważne jest podnoszenie świadomości wszystkich odbiorców na temat jej roli w łańcuchu wartości przemysłu audiowizualnego oraz unikanie przedstawiania w mediach negatywnego wizerunku osób starszych i niepełnosprawnych. Dobre praktyki w tym zakresie powinny uwzględniać trzy aspekty:

- dostarczanie młodym widzom narzędzi do rozwoju krytycznego podejścia do reklamy, ułatwiając im w ten sposób dokonywanie świadomych wyborów;
- podnoszenie świadomości i wiedzy wszystkich zainteresowanych stron nt. środków i mechanizmów samoregulacji i współregulacji oraz rozwoju i wdrażania kodeksów postępowania;
- zachęcanie do publicznego/prywatnego finansowania w tej dziedzinie z zapewnieniem odpowiedniej przejrzystości.

Jeśli chodzi o rozwijanie umiejętności korzystania z mediów w zakresie dzieł audiowizualnych, Komunikat zwraca uwagę, że w obliczu nowych kanałów dystrybucji (video na żądanie, telewizja mobilna) i obniżania barier wejścia na rynek, umiejętność korzystania z mediów oznacza:

- kształtowanie, szczególnie u młodych odbiorców europejskich, świadomości i wiedzy na temat dziedzictwa filmowego i zwiększanie zainteresowania tymi filmami oraz nowymi filmami europejskimi;
- wspieranie nabywania medialnych produkcji audiowizualnych oraz umiejętności w zakresie kreatywności;

- rozumienie znaczenia praw autorskich, zarówno z perspektywy konsumentów jak i twórców treści.

Według Komunikatu, umiejętność korzystania z mediów online oznacza z kolei:

- wyposażenie użytkowników w odpowiednie narzędzia do krytycznej oceny treści online;
- rozszerzenie kreatywności cyfrowej i umiejętności produkcyjnych oraz zwiększenie świadomości w odniesieniu do praw autorskich;
- zapewnienie, że każdy może odnosić korzyści ze społeczeństwa informacyjnego, w tym osoby w niekorzystnej sytuacji z uwagi na ograniczone zasoby albo wykształcenie, wiek, płeć, pochodzenie etniczne, niepełnosprawność (e-dostępność) oraz osoby żyjące na obszarach mniej uprzywilejowanych (wszystkie te kwestie objęte są programem e-integracja);
- podnoszenie świadomości w zakresie funkcjonowania wyszukiwarek (priorytetyzacja odpowiedzi itp.) oraz nauka o tym, jak lepiej wykorzystywać wyszukiwarki.

We wnioskach końcowych Komunikatu Komisja zobowiązała się do kontynuacji wspierania rozwoju i wymiany dobrych praktyk w zakresie umiejętności korzystania z mediów w środowisku cyfrowym za pośrednictwem istniejących programów i inicjatyw oraz do zachęcania do prowadzenia badań w zakresie kryteriów oceny umiejętności korzystania z mediów (w tym celu zleciła ona wspomniane już studium) oraz do ewentualnego przyjęcia Zalecenia upowszechniającego dobre praktyki (patrz. poniżej). Komisja wezwała również Parlament Europejski, Radę, Komitet Ekonomiczno-Społeczny i Komitet Regionów do wsparcia zawartych w Komunikacie celów i priorytetów.

Komunikat Komisji Europejskiej zawiera też wezwanie skierowane bezpośrednio do państw członkowskich w zakresie:

- zachęcania władz odpowiedzialnych za regulacje w dziedzinie łączności audio-wizualnej i elektronicznej do większego zaangażowania i współpracy w zakresie poprawy zdefiniowanych w Komunikacie różnych poziomów umiejętności korzystania z mediów;
- wspierania systematycznych badań i regularnej obserwacji oraz składania sprawozdań w zakresie różnych aspektów i wymiarów umiejętności korzystania z mediów;
- rozwijania i wdrażania kodeksów postępowania oraz, tam gdzie jest to właściwe, ram współregulacji we współpracy ze wszystkimi zainteresowanymi stronami na szczeblu krajowym oraz wspierania inicjatyw w zakresie samoregulacji.

Powyższy Komunikat pełni nie tylko pozytywną rolę praktyczną, ale również odegrał pozytywną rolę polityczną w ramach organizacji unijnych. Z zadowoleniem

przyjęła go Rada Unii Europejskiej jako „nowy element europejskiej polityki audio-wizualnej”, potwierdzając ścisły związek między edukacją medialną a obywatelskim wymiarem współczesnego społeczeństwa informacyjnego, uznając różnorodność wysiłków podejmowanych przez państwa członkowskie na rzecz promocji edukacji medialnej oraz wagę identyfikacji i upowszechniania dobrych praktyk w tym zakresie, a także uznając wagę edukacji i szkoleń dla nauczycieli z zakresu edukacji medialnej. W ślad za sformułowanymi w Zaleceniu rekomendacjami dla państw członkowskich, Rada Unii Europejskiej wezwała do dodatkowych działań podkreślając konieczność włączenia wszystkich interesariuszy w działania na rzecz edukacji medialnej oraz użyteczność strategicznego podejścia w zakresie wzrostu świadomości i włączenia edukacji medialnej do strategii w zakresie ustawicznego kształcenia¹⁷.

W ślad za Komunikatem i reakcją na niego Rady Unii Europejskiej, w sierpniu 2009 r. Komisja wydała kolejny akt¹⁸. Tym razem nie był to już wielowątkowy komunikat skoncentrowany na zaproponowaniu rozwiązań w obrębie trzech wybranych obszarów, tylko rozwinięcie i uszczegółowienie jednego z jego elementów, a mianowicie zaleceń skierowanych bezpośrednio do państw członkowskich. Zalecenie z 2009 r. już na poziomie samego tytułu wyraźnie artykułuje cele, jakim, zdaniem Komisji Europejskiej, ma służyć edukacja medialna w środowisku cyfrowym. Jest to stworzenie bardziej konkurencyjnego sektora audiowizualnego i treści cyfrowych oraz stworzenie integracyjnego (dosł. inkluzywnego) społeczeństwa opartego na wiedzy. W ujęciu tym cele są zatem dwa: jeden ekonomiczny, a drugi społeczno-obywatelski.

Wśród licznych (25) przesłanek tego Zalecenia, większość potwierdza to, co zawierał już ww. Komunikat oraz Rezolucja (m.in. to, że umiejętność korzystania z mediów obejmuje wszystkie media, że edukacja medialna ma wymiar obywatelski i związany z tożsamością kulturową, że istnieją różne poziomy umiejętności korzystania z mediów, co wymaga proponowania zróżnicowanych, adekwatnych do danego poziomu rozwiązań, że inicjatywy związane z edukacją medialną powinny obejmować aspekt odnoszący się do świadomości, jaką rolę pełni prawo autorskie oraz, że za edukację medialną w programach nauczania na wszystkich poziomach odpowiedzialność ponoszą państwa członkowskie. Nowe elementy to:

- zwrócenie uwagi na potrzebę lepszej ochrony prywatności w związku z ochroną danych (przetwarzanie danych osobowych w sieciach informacyjno-komunikacyjnych)

---

¹⁷ Konkluzje Rady w zakresie europejskiego podejścia do umiejętności korzystania z mediów w środowisku cyfrowym, 2008/C 140/08, 22 maja 2008 r., paragraf 1

¹⁸ Zalecenie Komisji z dnia 20.8.2009 r. w sprawie umiejętności korzystania z mediów w środowisku cyfrowym w celu stworzenia bardziej konkurencyjnego sektora audiowizualnego i treści cyfrowych oraz stworzenia integracyjnego społeczeństwa opartego na wiedzy, K(2009) 6464 wersja ostateczna http://ec.europa.eu/culture/media/literacy/docs/recom/c_2009_6464_pl.pdf

stwarza nie tylko nowe możliwości, ale też nowe problemy, np. kradzież tożsamości, dyskryminacyjne profilowanie użytkowników lub ciągły nadzór);

- zauważenie, że umiejętność korzystania z mediów jest bodźcem i warunkiem koniecznym do zaistnienia pluralizmu i niezależności mediów;
- zachęcanie do podejmowania inicjatyw oddolnych;
- zwrócenie uwagi na potrzebę ścisłego zaangażowania w inicjatywy na rzecz edukacji medialnej tradycyjnych wydawców ze względu na ich cenne doświadczenie w odniesieniu do umiejętności korzystania z mediów poza środowiskiem internetowym oraz ze względu na coraz większy zwrot tej branży w kierunku produkowania i rozpowszechniania treści cyfrowych;
- zauważenie¹⁹, że na szczeblu europejskim istnieją pewne przeszkody utrudniające rozwój w dziedzinie edukacji medialnej oraz wymienienie tych przeszkód:
  - brak wspólnej wizji;
  - brak widoczności inicjatyw krajowych, regionalnych i lokalnych na poziomie europejskim;
  - brak europejskich sieci;
  - brak koordynacji pomiędzy zainteresowanymi stronami.

Mimo upływu kilku lat od wydania powyższego Zalecenia, braki te są nadal widoczne. Nawoływanie o ich wypełnienie znajduje się w choćby w ostatnio wydanych deklaracjach będących wynikiem dwóch niezależnych od siebie międzynarodowych konferencji: „Edukacja medialna dla wszystkich” (Bruksela, grudzień 2010 r.; Deklaracja Brukselska w sprawie edukacji medialnej przez całe życie²⁰) oraz zorganizowanego z udziałem UNESCO I Międzynarodowego Forum Kompetencji Medialnej i Informacyjnej (Fez, Maroko, czerwiec 2011 r.; *Fez Declaration on Media and Information Literacy*²¹).

Zalecenie zawiera 5 wskazań dla państw członkowskich oraz 4 wskazania skierowane bezpośrednio do sektora mediów z apelem, by zwiększył swoje zaangażowanie w dostarczanie niezbędnych narzędzi służących zwiększaniu umiejętności korzystania z mediów poprzez:

- systematyczne upowszechnianie w drodze kampanii informacyjnych wiedzy o tym, w jaki sposób informacje i kreatywne treści są produkowane, opracowywane i rozpowszechniane w środowisku cyfrowym, w tym wiedzy o funkcjonowaniu wyszukiwarek internetowych i sposobach lepszego z nich korzystania;

---

¹⁹ na podstawie badania zleconego przez Komisję Europejską *Current trends and approaches to media literacy in Europe*, Universidad Autonoma de Barcelona, 2007 r.

http://ec.europa.eu/culture/media/literacy/studies/index_en.htm

²⁰ http://www.krrit.gov.pl/Data/Files/_public/Portals/0/edukacja/deklaracja_brukselska.pdf

²¹ <http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/news/Fez%20Declaration.pdf>

- dostarczanie obywatelom jasnych i przyjaznych użytkownikowi informacji poprzez organizowanie kampanii informacyjnych dotyczących technik wykorzystywanych dla celów informacji handlowych dotyczących lokowania produktów i reklamy w Internecie oraz dostarczanie obywatelom środków umożliwiających łatwiejsze dostrzeganie granicy między marketingiem i treścią;
- dostarczanie obywatelom informacji i tworzenie materiałów informacyjnych kierowanych szczególnie do młodych ludzi i dotyczących tego, w jaki sposób w pełni zgodnie z przepisami obowiązującego prawa ich dane osobowe są przetwarzane w kontekście ofert dopasowanych do ich potrzeb, a zwłaszcza w kontekście reklamy interaktywnej;
- aktywne informowanie obywateli podczas organizowanych dni informacyjnych o tym, jak funkcjonuje sektor gospodarki związany z kulturą, w tym także, jaką rolę w tym kontekście odgrywa prawo autorskie.

Zalecenia dla państw członkowskich dotyczą:

- opracowywania i wdrażania inicjatyw współregulacji prowadzących do przyjęcia przez główne zainteresowane strony kodeksów postępowania oraz wspierania inicjatyw i wytycznych w zakresie samoregulacji dotyczących dziedzin wymienionych w zaleceniach dla sektora mediów;
- prowadzenia projektów i analiz dotyczących różnych aspektów i wymiarów umiejętności korzystania z mediów w środowisku cyfrowym oraz oceniania postępów w zakresie rozwoju tej umiejętności;
- inicjowania na konferencjach i podczas innych imprez publicznych debat dotyczących włączenia umiejętności korzystania z mediów do obowiązkowego programu nauczania i uznania jej jako części zapewniania kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie określonych w Zaleceniu Parlamentu Europejskiego i Rady z grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie;
- intensyfikowania starań mających na celu pogłębianie świadomości krajowego i europejskiego dziedzictwa audiowizualnego poprzez organizowanie krajowych społecznych kampanii informacyjnych;
- podnoszenia świadomości dotyczącej zagrożeń związanych z przetwarzaniem danych osobowych w sieciach informacyjno-komunikacyjnych poprzez szkolenia, dni informacyjne i rozpowszechnianie materiałów informacyjnych oraz poprzez edukowanie w tym zakresie użytkowników, w szczególności młodzieży, rodziców i nauczycieli.

2.4 Opinie Komitetu Regionów

Komitet Regionów to organ Unii Europejskiej, którego stanowisko wobec edukacji medialnej jest komplementarne w stosunku do pozycji Komisji i Parlamentu Europejskiego w tym zakresie. Wpisuje się to w specyfikę tego organu, którego opinie co do zasady wydawane są z perspektywy regionalnej i lokalnej. Jeśli chodzi o edukację medialną, Komitet Regionów wydał następujące opinie:

- „Umiejętność korzystania z mediów” oraz „Kreatywne treści online”²² (2008 r.);
- „Rozwijanie umiejętności korzystania z mediów w perspektywie regionalnej – edukacja medialna w polityce edukacyjnej UE”²³ (2010 r.).

Warto zatem przytoczyć te wątki podjęte przez Komitet Regionów, których nie podjęły Parlament i Komisja Europejska, albo uczyniły to w inny sposób.

W przesłankach opinii Komitet Regionów zwraca uwagę na:

- potrzebę jasnego odróżnienia od siebie najważniejszych elementów umiejętności korzystania z mediów, gdyż rozwijanie każdego z nich wymaga osobnych strategii, podmiotów i zasobów;
- potrzebę pro-konsumenckiego wymiaru edukacji medialnej (większe poszanowanie praw konsumentów jest kwestią zasadniczą również w dziedzinie mediów).

Jeśli chodzi o zalecenia polityczne, to przede wszystkim Komitet Regionów wyraźnie widzi ograniczenia edukacji medialnej. Nie uważa, by stanowiła ona siłę napędową (bądź też stanowi ją w niewielkim stopniu) tendencji takich jak: konwergencja mediów, tworzenie archiwów cyfrowych oraz dostęp do nich i połączenia między nimi, przeformułowanie praw autorskich oraz przepisów w tej dziedzinie, czy też administracja elektroniczna. Ponadto, organ ten inaczej niż Komisja i Parlament Europejski sytuuje edukację medialną w systemie regulacyjnym – nie traktuje jej w kategoriach outsourcingu regulacyjnego, tylko uważa, że stanowi ona „uzupełnienie nadzoru państwowego i ponadpaństwowego oraz prawnej ochrony młodzieży w tej dziedzinie”.

Z racji swojego profilu, Komitet Regionów zwraca uwagę na kluczową rolę podmiotów lokalnych w zakresie edukacji medialnej, dlatego że są one najbliższe obywateli, szczególnie jako właściciele placówek oświatowych, instytucji kultury czy mediów lokalnych. Dlatego, jego zdaniem, uzasadnione jest rozpoczęcie kampanii informacyjnych

---

²² Opinia Komitetu Regionów *Umiejętności korzystania z mediów oraz Kreatywne treści online*, 2008/C 325/12 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:325:0070:0075:PL:PDF>

²³ Opinia Komitetu Regionów *Rozwijanie umiejętności korzystania z mediów w perspektywie regionalnej – edukacja medialna w polityce edukacyjnej UE*, 2010/C 141/04 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:141:0016:0021:PL:PDF>

dla władz lokalnych i regionalnych, w oparciu o zalecenia UE i sprawdzone rozwiązania, a także zwiększenie możliwości współpracy w zakresie edukacji medialnej w euroregionach i obszarach transgranicznych.

Komitet Regionów daje też w zakresie edukacji medialnej jasne wskazówki skierowane bezpośrednio do Komisji Europejskiej. Między innymi nawołuje ją do wyraźnego rozróżnienia między nauczaniem z wykorzystaniem Internetu (zwanym nauczaniem drogą elektroniczną lub e- nauczaniem) a rozwijaniem umiejętności korzystania z mediów, czyli w tym przypadku krytycznej analizy Internetu jako środka masowego przekazu. W tym zresztą Komitet Regionów upatruje jedną z głównych przyczyn powolnego tempa rozwoju edukacji medialnej. Chodzi o to, że w europejskiej praktyce edukacyjnej nie ustalono jasnego związku między kompetencjami medialnymi a informatycznymi. Jak pisze Komitet Regionów w opinii z 2010 r., w praktyce szkolnej korzystanie z technologii informacyjno-komunikacyjnych stało się przede wszystkim środkiem dostępu do świata cyfrowego i wspierania równości szans. Obecnie ani zdobycie wiedzy potrzebnej do korzystania ze sprzętu informatycznego i podstawowego oprogramowania, ani opanowanie prostych aplikacji nie sprawia młodzieży najmniejszych trudności. Jednocześnie nauczyciele mają za mało umiejętności i tylko niewiele czasu, by pracować nad krytyczną interpretacją treści medialnych dostępnych (m.in.) w wersji elektronicznej oraz wytworów branży kreatywnej, tj. podstawowych elementów umiejętności korzystania z mediów. Kształcenie skierowane do młodzieży otoczonej ze wszystkich stron mediami wymaga zatem podejścia o nowej jakości, uwzględniającego odmienne role społeczno-kulturowe mediów i szkoły w zakresie przekazywania informacji i wartości. Określając rolę nauczyciela należy, zdaniem Komitetu Regionów, uwzględnić fakt, że „uczniowie są bezwiednie uspołeczniani w świecie, w którym wszelkie odpowiedzi mają na wyciągnięcie ręki, a upraszczająca argumentacja mediów zawczasu udostępnia im interpretację wszelkich zagadnień”. Komitet wzywa też Komisję Europejską do większej przejrzystości działań w zakresie konsultacji społecznych prowadzonych przez grupy ekspertów lub grupy odpowiedzialne za prace przygotowawcze, opracowywanie wniosków i podejmowanie decyzji w jej dyrekcjach generalnych²⁴. Wzywa też do ustanowienia odpowiedniej struktury organizacyjnej i zawodowej proponując na przykład utworzenie „biura ds. edukacji medialnej” na wzór biur „media desks” istniejących

---

²⁴ Co do Dyrekcji Generalnych Komisji Europejskiej, należy odnotować, że obszar edukacji medialnej został przeniesiony z DG ds. Społeczeństwa Informacyjnego i Mediów do DG ds. Edukacji i Kultury. Trudno jest jeszcze ocenić ten ruch z odpowiedniego dystansu. Niemniej jednak, oczywiste wydaje się, że ta relokacja w obszarze edukacji medialnej przenosi w Komisji Europejskiej akcent z kwestii regulacyjnych na kwestie edukacyjne. Można by sądzić, że jest to szansa na wysłuchanie apelu Komitetu Regionów o silniejsze powiązanie przyszłych edycji programu Media z edukacją medialną, gdyby nie upublicznienie Propozycji Komisji Europejskiej z dn. 23.11.2011 r. ws. nowych perspektyw czasowych (lata 2014-2020) i finansowych programów związanych z edukacją i kulturą, w których edukacja medialna/kompetencje medialne nie zostały w żaden sposób wyszczególnione.

w ramach programu Media (lub rozszerzenie zakresu działania tych ostatnich), bądź też wzmocnienia, a nawet rozszerzenia doradczej roli grupy ekspertów ds. edukacji medialnej powołanej przez Komisję Europejską. Ta uwaga jest szczególnie znacząca w kontekście tego, iż wspomniana grupa ekspercka zakończyła prace (ostatnie spotkanie odbyło się w grudniu 2010 r.), gdyż zdaniem Komisji Europejskiej osiągnęła już założone cele.

Komitet Regionów apeluje też do Komisji Europejskiej o wspieranie państw członkowskich z zachowaniem zasady pomocniczości i ich niezależności podczas opracowywania przez nie własnych strategii krajowych w zakresie edukacji medialnej, a także uznaje za uzasadnione wyraźne i ukierunkowane włączenie podprogramu dotyczącego rozwoju umiejętności korzystania z mediów do innych programów wsparcia Unii Europejskiej, w szczególności do programu Comenius, „Edukacja i szkolenie przez całe życie”, „eTwinning” (partnerstwo elektroniczne), „Bezpieczniejszy Internet” i programu Europejskiego Funduszu Społecznego.

Niestety, z propozycji Komisji Europejskiej z dn. 23.11.2011 r.²⁵ w sprawie nowych edycji programów unijnych w zakresie edukacji i kultury na lata 2014-2020 wynika, że program Comenius wraz z sześcioma innymi programami zostanie wchłonięty przez jeden duży program edukacyjny „Erasmus dla wszystkich”, a trzy programy z obszaru „kultura” (w tym program Media) zostaną wchłonięte przez program „Kreatywna Europa”, a w żadnym z nich, mimo propozycji znaczącego podwyższenia środków finansowych, nie ma miejsca dla edukacji medialnej jako wydzielonej kategorii. Ostateczna decyzja w tej sprawie ma być podjęta przez Parlament Europejski i Radę w procedurze współdecydowania (w drodze Rozporządzenia) na przełomie 2012 i 2013 r. Pozostaje zatem cały 2012 r. na podjęcie zdecydowanych działań na rzecz włączenia edukacji medialnej do tych programów, pod warunkiem, że znajdą się zapaleńcy chętni do podjęcia tej batalii.

3. Dorobek UNESCO w zakresie edukacji medialnej

UNESCO to organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Oświaty, Nauki i Kultury utworzona w 1945 r. Obecnie liczy ona 195 państw członkowskich oraz 8 państw stowarzyszonych. Funkcjonuje na zasadzie laboratorium idei i kuźni ustanawiającej standardy wykorzystywane do zawierania uniwersalnych porozumień obejmujących szeroko rozumiane kwestie etyczne.

UNESCO rozpatruje kwestię kompetencji medialnej i informacyjnej z punktu widzenia Art. 19 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, który głosi, że „Każdy człowiek

---

²⁵ <http://ec.europa.eu/culture/creative-europe/> oraz <http://ec.europa.eu/education/erasmus-for-all/>

ma prawo do wolności poglądów i swobodnego ich wyrażania; prawo to obejmuje swobodę posiadania niezależnych poglądów, poszukiwania, otrzymywania i rozpowszechniania informacji i idei wszelkimi środkami, bez względu na granice”.

Strategia UNESCO w zakresie promowania edukacji medialnej polega z jednej strony na prowadzeniu działań podnoszących świadomość na temat jej znaczenia na wszystkich poziomach kształcenia (podstawowym, średnim oraz przez całe życie), a z drugiej strony – na wspieraniu kształcenia nauczycieli i ustanawianiu wytycznych w tym zakresie oraz na promowaniu polityki na rzecz rozwoju programów nauczania. UNESCO uważa bowiem, że każdy może być katalizatorem zmian, a programy edukacji medialnej powinny mu w tym pomóc.

Edukacja informacyjna stanowi jeden z priorytetów Programu Informacja dla Wszystkich UNESCO (IFAP). W swym obecnym podejściu UNESCO uważa, że konwergencja mediów i telekomunikacji napędzana przez erę cyfrową wymaga wspólnego rozpatrywania kompetencji informacyjnej i medialnej²⁶.

UNESCO szczyci się długą tradycją działań na rzecz edukacji medialnej, choć do tej pory jako organizacja nie wydała znaczącego dokumentu w tym zakresie. Jest za to bardzo aktywna jako instytucja stymulująca, inicjująca i współdziałająca w obszarze edukacji medialnej. Już w 1982 r. podczas sympozjum nt. edukacji medialnej z udziałem uczestników z 19 państw członkowskich UNESCO (Niemcy, Grünwald) przyjęto deklarację, która utorowała drogę edukacji medialnej na poziomie międzynarodowym. Mówi ona, że skoro „żyjemy w świecie, w którym media są wszechobecne” (a to było jeszcze przed czasami upowszechnienia telewizji satelitarnej, kablowej z sygnałem zwrotnym, magnetowidów itp.) a „dzieci spędzają więcej czasu przed telewizorem niż w klasie szkolnej”, rośnie przepaść między wiedzą oferowaną przez instytucje oświatowe a rzeczywistym doświadczeniem ludzi. Deklaracja ta musiała być na tyle ważka, a jednocześnie ponadczasowa, że po 25 latach nawiązała do niej tzw. Agenda Paryska (12 Zaleceń na rzecz edukacji medialnej – *Paris Agenda or 12 Recommendations for media education*) będąca z kolei wynikiem kolejnej dużej inicjatywy UNESCO, czyli światowego spotkania na temat edukacji medialnej w Paryżu (2007 r.). Zalecenia te nie tylko potwierdziły aktualność Deklaracji z Grünwaldu, ale też zwróciły uwagę, że jej przekaz jest jeszcze silniejszy w obliczu nadejścia społeczeństwa informacyjnego i wiedzy w globalnym kontekście. Dwanaście Zaleceń Paryskich rozwija i uszczegóławia wytyczne z Grünwaldu.

Zasługą UNESCO jest też wniesienie debaty na temat edukacji medialnej do Światowego Szczytu Społeczeństwa Informacyjnego (WSIS). Od 2007 r. UNESCO stał się

---

²⁶ http://portal.unesco.org/ci/en/ev.php-URL_ID=31434&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

oficjalnym moderatorem priorytetowej linii działań C9 „media” i włączył edukację medialną jako jeden z jego podtematów. Oznacza to coroczne raportowanie do Rady Gospodarczej i Społecznej ONZ (ECOSOC) na temat stanu tej dziedziny oraz na temat podejmowanych w tym zakresie badań naukowych.

Niedawną międzynarodową inicjatywą w zakresie edukacji medialnej, w której UNESCO odegrała znaczącą rolę, było I Międzynarodowe Forum Kompetencji Medialnej i Informacyjnej (Fez, Maroko, 15-17.06.2011 r.). Podczas tej konferencji (ponad 200 uczestników z 40 krajów), ogłoszono publikację UNESCO „Media and Information Literacy, Curriculum for Teachers”, która składa się z dwóch części – programu nauczania nauczycieli edukacji medialnej i zakresu kompetencji oraz modułów dydaktycznych²⁷. Owocem marokańskiego Forum jest Deklaracja z Fezu²⁸, która odwołuje się do działań wytyczonych przez Deklarację Grünwaldzką oraz Agendę Paryską. Deklaracja ta, uchwalona z udziałem UNESCO, mówi, że w wieku rozwoju nowych technologii kompetencja medialna i informacyjna stanowi podstawowe prawo człowieka i jest niezbędnym warunkiem podnoszenia jakości życia oraz zrównoważonego rozwoju społecznego, gospodarczego i kulturalnego.

Aktywność w zakresie edukacji medialnej wykazuje też Polski Komitet Programu Informacja dla Wszystkich (PK IFAP) przy Polskim Komitecie do spraw UNESCO. We wrześniu 2011 r. przyjął Stanowisko w kwestii zapewnienia edukacji medialnej wszystkim grupom wiekowym i społecznym, które rozesłane będzie do instytucji rządowych, regulacyjnych i medialnych mających w obszarze kompetencji edukację medialną. W dokumencie tym Polski Komitet IFAP UNESCO przypomina dorobek Unii Europejskiej oraz UNESCO w zakresie edukacji medialnej, sytuuje ją w kontekście wyzwań i wymogów cywilizacyjnych, przytacza streszczenie Agendy Paryskiej (12 Zaleceń Paryskich) oraz wyraża poparcie dla postulatów Deklaracji z Fezu w zakresie:

- wezwania do przeprowadzenia krajowych badań diagnozujących kompetencje medialne i informacyjne w celu kształtowania postaw twórczych, zwłaszcza wśród młodzieży;
- włączenia kompetencji informacyjnej i medialnej w ramy edukacji formalnej i nieformalnej będących wyrazem nowej edukacji obywatelskiej;

---

²⁷ *Media and Information Literacy Curriculum for Teachers*, Edited by Alton Grizzle and Carolyn Wilson, UNESCO, 2011

<http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/publications/Media%20and%20information%20literacy%20curriculum%20for%20teachers.pdf>

²⁸ Fez Declaration on Media and Information Literacy, op.cit.

- budowania sieci szkół wyższych oraz krajowych i regionalnych instytutów/centrów wiedzy w zakresie kompetencji informacyjnej i medialnej jako siły napędowej ich rozwoju i promocji;
- inicjatywy ustanowienia światowego tygodnia kompetencji medialnych i informacyjnych.

Ponadto, Polski Komitet UNESCO wyraża stanowisko, że niezbędne jest przyjęcie w **Polsce systemowego programu edukacji medialnej** w celu wzmocnienia tego obszaru zarówno w ramach **edukacji formalnej** (system oświaty), jak i **nieformalnej** (środowisko rodzinne, organizacje pozarządowe, sieci bibliotek i instytucje kultury) oraz zwraca przy tym uwagę, że szczególne znaczenie ma pełne objęcie tym programem dzieci i młodzieży oraz osób zagrożonych wykluczeniem cyfrowym. W swoim Stanowisku Komitet ten przedstawia sześć wniosków dotyczących działań, których podjęcie przysłużyłoby się rozwojowi edukacji medialnej i informacyjnej. Są to:

- Podjęcie skoordynowanych działań mających na celu zgromadzenie wiedzy o inicjatywach z zakresu edukacji medialnej w Polsce i opracowanie ogólnokrajowego, systemowego programu edukacji medialnej (formalnej i nieformalnej), obejmującego wszystkie grupy społeczne i wiekowe, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży oraz osób zagrożonych wykluczeniem cyfrowym;
- Wypracowanie krajowego planu działania w zakresie edukacji medialnej. W tym celu rekomenduje się powołanie eksperckiej grupy roboczej, która przygotowałaby projekt tego dokumentu. Projekt ten powinien być poddany publicznej konsultacji;
- W ślad za planem działania – zestawienie przez roboczą grupę ekspercką katalogu istniejących narzędzi do realizacji edukacji medialnej oraz ewentualne zaproponowanie ich uzupełnienia w odniesieniu do odpowiednich grup wiekowych i społecznych;
- Objęcie edukacją medialną wszystkich grup społecznych i wiekowych ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży (w tym celu edukacją medialną należy w pierwszym rzędzie objąć bibliotekarzy i nauczycieli różnych przedmiotów, którzy zdobytą wiedzę i umiejętności będą mogli wykorzystywać w pracy z dziećmi i młodzieżą) oraz osób zagrożonych wykluczeniem cyfrowym (w tym celu skorelowanie programu ws. edukacji medialnej z programem edukacji cyfrowej np. programem „Polska cyfrowa równych szans”);
- Wypromowanie edukacji medialnej jako nośnika nowoczesnej edukacji na miarę XXI w., poprzez zaprojektowanie i realizację cyklicznej ogólnopolskiej kampanii informacyjno-promocyjnej;
- W celu realizacji powyższych wniosków niezbędne wydaje się określenie krajowego koordynatora ww. działań.

4. Podsumowanie polityki prowadzonej przez Unię Europejską i UNESCO w zakresie edukacji medialnej

Według wymienionych w niniejszej analizie organizacji międzynarodowych edukacja medialna to, mówiąc w uproszczeniu, proces wychowywania obywateli do umiejętności wszechstronnego korzystania z mediów i technologii informacyjno-komunikacyjnych²⁹. Jako wszechstronne korzystanie rozumiany jest odbiór, przetwarzanie i generowanie nowych treści. Definicja ta sytuuje edukację medialną w stale zmieniającej się rzeczywistości, a w dodatku jej grupy docelowe również podlegają ciągłym przemianom, co powoduje, że ich potrzeby edukacyjne odnośnie edukacji medialnej także się zmieniają. W związku z powyższym, zarówno organy Unii Europejskiej, jak też UNESCO zwracają szczególną uwagę, by edukacja medialna była postrzegana w kategoriach edukacji ustawicznej przeznaczonej dla całego społeczeństwa oraz obejmowała wszystkie grupy wiekowe i społeczne na wszystkich etapach życia tych osób. Jednocześnie, UNESCO promuje łączne traktowanie kompetencji medialnych i informacyjnych będących wynikiem edukacji medialnej oraz proponuje używanie w tym celu nazwy MIL (Media and Information Literacy). Polityka UNESCO w zakresie edukacji medialnej opiera się głównie na stymulowaniu i inicjowaniu działań (seminaria, konferencje, wypracowywanie deklaracji itp.) oraz na wchodzeniu we współpracę z innymi instytucjami i organizacjami w celu promowania i upowszechniania edukacji medialnej na forach innych organizacji międzynarodowych oraz w państwach członkowskich. Szczególna uwaga UNESCO poświęcona jest potrzebom uczniów i wspieraniu kształcenia nauczycieli (publikacje). Z kolei polityka Unii Europejskiej w zakresie edukacji medialnej realizuje się poprzez działalność prawną i konceptualną: wypracowywanie aktów prawa pochodnego, głównie o niewiążącym charakterze (zalecenia, rezolucje, komunikaty, opinie), które zawierają koncepcje i zalecenia dla państw członkowskich, czy sektora mediów. Unia w swoich aktach wyraźnie wyróżnia grupy, których potrzeby edukacyjne są, jej zdaniem, szczególnie istotne i społecznie uzasadnione. Są to dzieci i młodzież oraz ich rodzice, osoby starsze, a także osoby niepełnosprawne. Według organów Unii Europejskiej umiejętność korzystania z mediów dzieli się na różne poziomy, a edukacja medialna powinna brać to pod uwagę, dostosowując swoje formy, metody i narzędzia do danego poziomu oraz do potrzeb grupy docelowej. W ujęciu unijnym edukację medialną powinien realizować jak najszerszy krąg osób i instytucji – każdy na swoim poziomie i zgodnie ze swoimi właściwościami – począwszy od władz krajowych, w tym decydentów politycznych, po organy regulacyjne, władze administracyjne

---

²⁹ Brak oficjalnej wykładni UNESCO na temat definicji edukacji medialnej powoduje, że można tylko interpretować jej stanowisko w tej sprawie na podstawie podejmowanych przez nią działań i inicjatyw oraz publikowanych przez nią materiałów szkoleniowych.

i samorząd lokalny, instytucje medialne, instytucje kultury i organizacje społeczne, a także – w zakresie edukacji formalnej – same państwa członkowskie (a organy unijne mogą je w tym wspierać zgodnie z zasadą pomocniczości).

W polityce unijnej wyróżnić można cztery cele przemawiające za promowaniem edukacji medialnej. Są to:

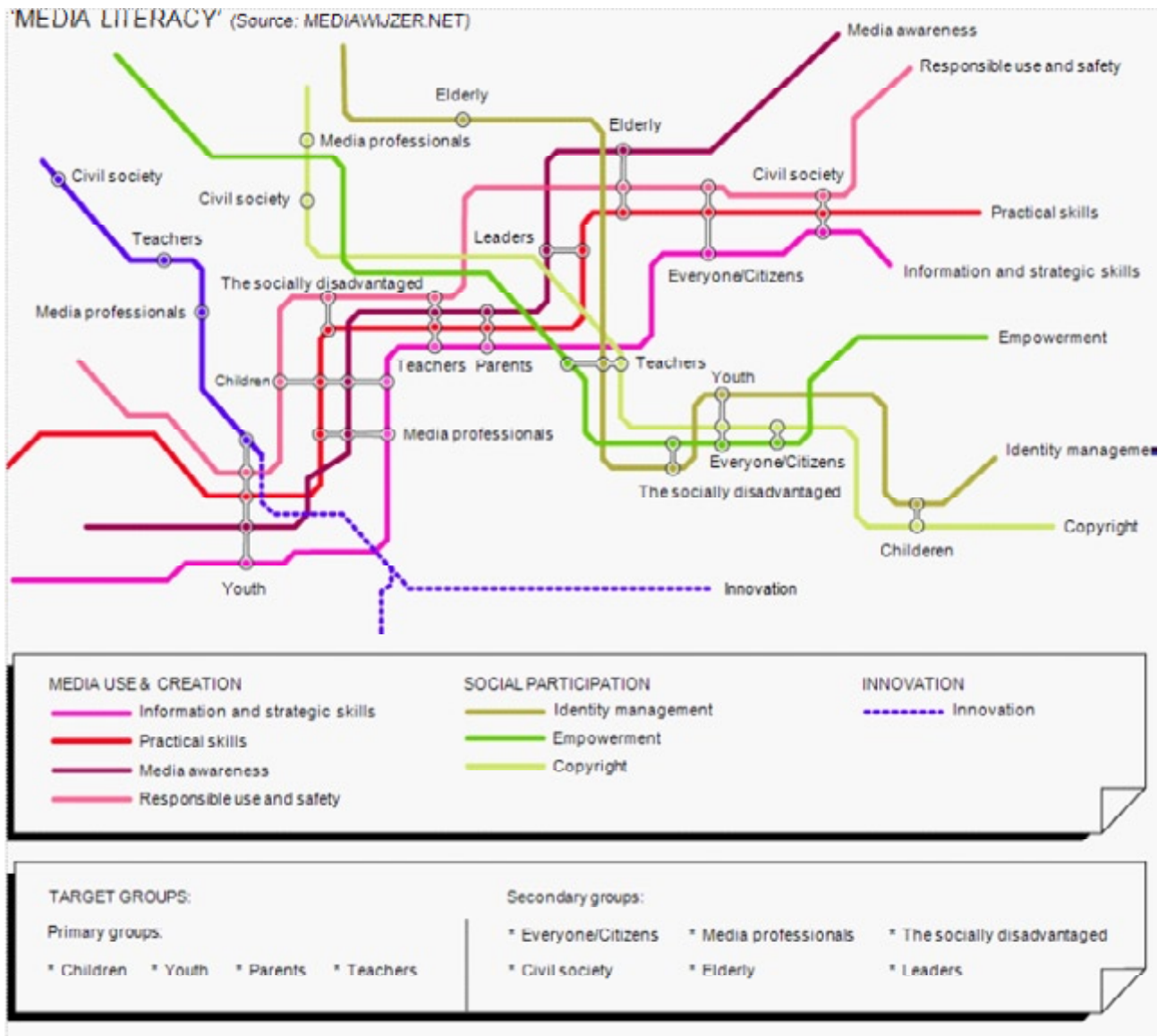
- wymiar partycypacyjny i obywatelski;
- redukcja luki cyfrowej;
- redukcja zagrożeń, czyli ochrona przed szkodliwymi treściami;
- zdolność do dokonywania świadomych i trafnych wyborów (ochrona konsumenta).

Edukacja medialna musi dotyczyć wszystkich mediów, tj. rozpatrywać je w ujęciu holistycznym, bez względu na ich naturę i rodzaj technologii, którą się posługują.

Oceniając efekty tej polityki trudno oprzeć się wrażeniu, że w wymiarze deontologicznym i badawczym (zalecenia, komunikaty, rezolucje, zlecone na zewnątrz studium w zakresie oceny kryteriów poziomów kompetencji medialnych oraz studium nt. europejskich trendów i podejść w zakresie kompetencji medialnych) organy unijne zrobiły dla edukacji medialnej dużo, natomiast odczuwalny jest brak wspólnej całościowej wizji ich własnego zaangażowania w praktyczne promowanie i upowszechnianie edukacji medialnej. Unia Europejska ma do tego instrumenty, choćby finansowe, których użycie w programach takich jak program na rzecz bezpieczniejszego korzystania z Internetu, czy program Media 7 (wspieranie sektora audiowizualnego i kinematografii) przyniosły bardzo dobre i widoczne efekty w zaangażowanych państwach członkowskich. Otwarcie tych programów na szersze aspekty związane z edukacją medialną przy okazji projektowania kolejnych perspektyw czasowych byłoby znakomitą okazją do dania dobrego przykładu, że Unia Europejska nie tylko pięknie pisze o edukacji medialnej, ale też sama angażuje się na jej rzecz i stymuluje ku temu państwa członkowskie. Niewykluczone, że wniosek taki może wypłynąć po sporządzeniu raportu Komisji Europejskiej na temat stanu wdrożenia w państwach członkowskich Dyrektywy o audiowizualnych usługach medialnych, w tym stanu umiejętności korzystania z mediów (grudzień 2011 r.). Bezpośrednie zaangażowanie się organów unijnych w działania na rzecz edukacji medialnej byłoby o tyle istotne, że oprócz efektu stymulującego postawę państw członkowskich w tym zakresie, dawałoby silny bodziec do powstania efektu synergii i powodzenia całego przedsięwzięcia. Edukacja medialna jest bowiem zbyt kompleksowym zagadnieniem, by nawet najlepsze wysiłki tylko jednej lub kilku zaangażowanych stron przyniosły efekt skali. Poziom wielopłaszczyznowości i współzależności pomiędzy tematami i poziomami edukacji medialnej, a jej grupami docelowymi oraz wykonawcami działań w tym zakresie dobrze ilustruje schemat znajdujący się na stronie

internetowej Mediawijzer.net (holenderski portal dot. edukacji medialnej utworzony z inicjatywy Ministerstwa Edukacji, Nauki i Młodzieży). Schemat ten³⁰ wykorzystuje plan londyńskiego metra, w którym stacjami są grupy docelowe działań z zakresu edukacji medialnej. Kliknięcie na wybraną stację w aktywnej wersji planu przenosi użytkownika do informacji dotyczących danej grupy odbiorców edukacji medialnej.

Wykres nr 3. Schemat Mediawijshidkaart

³⁰ <http://www.mediawijzer.net/?q=node/2746>, Mediawijshidkaart, Stichting Nederland Kennisland oraz Verdonck, Klooster & Associates; Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 licence: <http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/nl/deed.en>